

Szeged Széchényi Ference

Ami Budapestnek Széchényi Ferenc, az Szegednek Somogyi Károly. A Könyvtár-alapító. Széchényi Ferenc (a „legnagyobb magyar” atyja) 1802-ben megalapította a később róla elnevezett könyvtárat, és az lett a Nemzeti Múzeum őse. A könyvtár, amely ma Szegeden Somogyi Károly nevét viseli, 1880. április 26-ra vezetheti vissza eredetét, ekkor, egy évvel a várost elsöprő árvíz után kelt az esztergomi kanonok felajánló levele, melyben 43 701 kötetes gyűjteményét az újjáépülő Szegednek adományozta. Még megérte (1888-ban hunyt el), hogy a mai központi egyetemépületben 1883. október 16-án megnyílt a város új könyvtára. Nem sokkal ezután megépült a tiszaparti Közművelődési palota (a Móra Ferenc Múzeum mai épülete), s 1897-től ide költözött a könyvtár, amelynek környezetében – a Nemzeti Múzeumhoz hasonlóan – kialakult a szegedi múzeum. A Somogyi-könyvtár megalapítása után egy évszázadra foglalta el mai helyét, a Dóm téren.

Tervezés és „eltervezés”

1922-ben, az egyetem-alapítás idején felmerült, hogy a Somogyi-hagyatékhoz gyűjtött, akkor már 40 esztendőes könyvválomány alkothatná az új egyetemi könyvtár anyagát. Az egyetem azonban nem vállalta ezt – innen ered a két szegedi nagykönyvtár különállása. Legközelebb 1959-ben készült tervjavaslat arra, hogy a város nagykönyvtárait egyetlen épületben kellene elhelyezni, ilyen irányú tervpályázat azonban csak 1971-ben született. A pályázatot a Budapesti Várostervező Vállalat mérnökcsoportja – Pomsár János, Péterfia Borbála, Reichard Ágnes, Horváth P. Kornél – nyerte meg, s az 1973-as beruházási program szerint 360 millió forintért 23 ezer négyzetméter alapterületű épületet kapott volna a város. Ezután következett a szokásos huzavona: a Csongrád Megyei Könyvtári Központ beleolvadt a Somogyi-könyvtárba (amely 1973-tól megyei könyvtár is), 1975-ben pedig kiderült: az egyetemnek nincs pénze a könyvtárépítésre. Helyette az eredeti tervben egyáltalán nem szereplő étterem létesítése került bele a csomagba. A könyvtár vezetése, bár a beruházást négyszer is módosították, nem

Tízéves a Somogyi-könyvtár épülete

„1880-ig csak az Ezeregy éjszakában...”

1923 „április 26-án múlt 43 esztendeje, hogy Somogyi Károly esztergomi kanonok először életében Szegeden járt, és 43 ezer kötetnyi, akkor körülbelül fél millió forintba becsült könyvtárát ajándékol ajánlotta fel az idegen városnak, amelyet soha nem látott és amely eddig nyilván soha nem hallotta Somogyi Károly nevét. Ilyesmit itt 1880-ig csak az Ezeregy éjszakában olvastak, amelynek mind a 18 kötete meg volt a régi «Szeged városi közkönyvtárban», a víz előtt, de amikor ezt a háromezer kötetes kis

könyvesszobát beolvasztották a Somogyi könyvtárba, akkor már nem volt belőlük csak két kötet. A többi, mondjuk úgy, elvitte a víz, ámbar ha nem a víz vitte volna el, az is csak azt bizonyítaná, hogy akkor is voltak már Szegeden könyvkedvelő emberek...”

Móra Ferenc

(1923-ban, a szegedi múzeumbarátok összejevitelén elhangzott, Somogyi Károlyra emlékező előadásából.)

kapott beleszólást a tervmódosításokba. Az eredeti alapterület alaposan lecsökkent – 8574 négyzetméteréből 6547 jutott a Somogyi-könyvtárnak (innen származik a máig megoldatlan helyszűke: mára mind a könyvtárnak, mind az épületben működő levéltárnak komoly raktározási gondjai vannak).

Az építkezés 1978-ban kezdődött, s 1984. június 6-án, tíz évvel ezelőtt avatták fel a Dóm teret utolsóként lezáró épületet, amely a Rerrich Béla tervezte Dóm téri környezetbe szépen illeszkedik. A Móra Ferenc Múzeumtól elvált könyvtár, bár hatszoros területen folytatta munkáját, az áttervezési okok miatt az épület jópár fogyatékoságát is konstatálhatta. Így, mivel az épület függőleges tagolódású, ez a könyvtári anyag elhelyezését is megosztja, a látogatóknak más-más igénye szerint emeletet is kell változtatnia; az épület

egyes terei szűkek, s a legfőbb gond: a raktározási felület kevés.

Ritkaságok

A könyvtárban őrzött legrégebb nyomtatott kiadvány Petrus Comestor Augsburgban 1473-ban kiadott Historia scholastica című műve. A legrégebb magyar nyelvű nyomtatvány egy szentbeszédgyűjtemény, 1574-ből származik: Kulcsár György Postillája. A könyvtár őrizi az 1492-ben készült Prágai Missziálét, egy hátyára írott, iniciálékkal díszített misegyűjteményes kódexet. Összesen harminc ősnymtatvány és 298 régi magyar könyv található a gyűjteményben, köztük Apáczai Csere János, Temesvári Pelbárt vagy Zrínyi Miklós műveinek első kiadásai, kézzel festett óriás növényhatározó kiadványok, nagy európai képtárak rézmetszetekkel díszített katalógusai. Itt található Vesalius 1555-ös

Anatómiája, és a könyvtár őrizi Dugonics András könyvhagyatékának egy részét is.

Móra ládája

Ami a különgyűjteményeket illeti, a kéziratárban fellelhető Réti Ödön és Cserzy Mihály hagyatéka, egy Jókai-regény kézírata Kossuth Lajos, Krúdy Gyula, Tömörkény István, Móra Ferenc, József Attila több levele. Ugyancsak itt található a Kilenyi Irmáról elnevezett levelekből, kéziratokból, fényképekből, újságkivágatokból álló Juhász Gyula Múzeum- anyaga. A Vasváry-gyűjtemény az amerikai magyarság történetére vonatkozó legnagyobb hazai adattár. Adományozója a szegedi származású Vasváry Ödön református lelkész, aki 1914-ben egyháza kiküldetésében ment el Amerikába, hogy a pittsburgi magyar kivándorlók lelkipásztora legyen; életét ott élte le s

1972-ben keletkezett adománylevelében a Somogyi-könyvtárra hagyta adatgyűjteményét és személyi könyvtárát (a 200 darabból álló gyűjtemény Kossuth Lajos amerikai útjával és a Kossuth-emigrációval foglalkozó múlt század közepi ritkaságokat tartalmaz, de található benne a Petőfi-versek amerikai fogadtatásáról szóló anyag is). Gazdag a könyvtár hírlaptára is, benne a legrégebb magyar lapoktól a legújabbakig több mint 15 ezer kötetben összefoglalva sok érdekesség lelhető. A szegedi hírlapok gyűjteménye külön is figyelmet érdemel, anyagából Mikszáth, Jókai és Juhász Gyula kritikai kiadásának több kötete és számos Tömörkény- és Móra-kiadás is készült. A múzeumi emlékkönyvtár a XVIII. századig bezárólag mintegy 10 ezer könyvet tartalmaz, s az eredeti Somogyi-könyvtár bútorzatával (Juhász Gyula nagybáty-

jának munkája) rendezték be. Említésre méltó az eszperantó-gyűjtemény és a könyvtár helyismereti gyűjteménye is. Utóbbiban Móra Ferenc jóvoltából (aki Tömörkény István után 1917 és 1934 között volt igazgatója a könyvtárnak) a Tanácsköztársaság idején megjelent plakátok, nyomtatványok és röpiratok is megtalálhatók – a forradalom bukása után egy ládában rejtette el az anyagot.

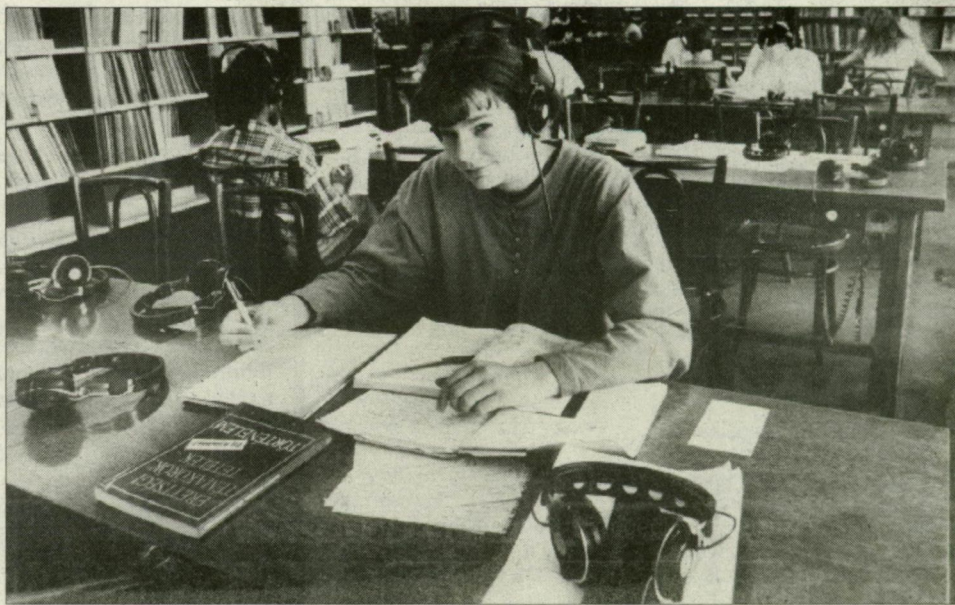
Szegednyi látogatottság

És most a jelenről. A számok megmutatják: a városnak mekkora szüksége volt az új közművelődési könyvtáreépületre. A hetvenes években, a könyvtár régi helyén évente körülbelül 13 ezer olvasó iratkozott be; ez a szám 1993-ra az új központi épületben 23 311-re emelkedett (a fiókkönyvárakkal együtt: 35 730-ra). Az olvasók száma tovább emelkedik, hiszen a könyvárak elszabadultak, még a tavalyi és tavalyelőtti beiratkozások között is 2229 a különbség, a tavalyi év javára. Az árákra jellemző: a könyvtár által megvásárolt könyvek átlag-ára 1991-ben 173 forint, 1992-ben 238 forint, 1993-ban pedig már 398 forint volt (ezzel szemben a könyvtár erre fordítható vásárlási támogatása nagyjából azonos maradt). Az olvasóforgalom soha nem látott mértékben növekszik, elmondható, hogy a Somogyi-könyvtár a megyei közművelődési könyvtárak közül a legmagasabb látogatottságú, de forgalma talán még a fővárosi Széchényi-könyvtárénál is nagyobb. A látogatók (pontosabban a látogatások) száma tavaly a központi épületben akkora volt, mint Szeged lakosságának száma: 183 692-szer tértek be – volt nap, amikor 1200 látogatót regisztráltak. A fiókin-tézményekkel együtt tavaly 311 000 olvasó járt a hálózat könyvtáraiban. A központi épületben tavaly 447 181 könyvet, folyóiratot, hanglemezt adtak ki, az egész hálózatban ez a szám: 849 215. Tekintve, hogy a teljes állomány 852 ezer darab (ebből mintegy 300 ezer nem elvihető), ez számszerűleg annyit jelent, mintha a látogatók minden darabot legalább egyszer kikértek volna a tavalyi év folyamán.

Panek Sándor

Régi könyvek tárháza – a Móra-szoba

Itt az érettségire is lehet készülni. (Fotó: Gyenes Kálmán)